

רחל זימן

ביקור אצל סבא

זו הפעם הראשונה נוסע רוני לראות את סבא. מאורע חשוב הוא, לפי שהסבא הוא בבחינת תגלית. רוני לא שמע את שמעו מקודם. ודאי גם אמא לא ידעה עליו דבר, שלולא כן היתה מספרת לו, שיש לו סבא פרטי בהחלט, שלא כמו הסבא של כל הילדים, מיקולאי הקדוש. מיקולאי הקדוש היה מופיע אחת לשנה, בימות שלג וקרה, בפרוס החג. זקנו היה ארוך מאוד, לבן כשלג, ועל גבו שק גדול, גדוש מתנות ואפתעות לילדים קטנים. רוני היה מצפה למיקולאי הקדוש ברטט של שמחה, בצהלת לב. אולם מאז עקרו מדירתם ונסעו ברכבת ובאניה, ובאו למקום חדש, חדש מאוד ואחר לגמרי, לא הוסיף מיקולאי הקדוש לבוא. אפילו היה קר, לא היה שלג. לא הועלו אורות בעץ אשוח; יתר על כן, אמא לא הביאה כלל עץ אשוח הביתה. לא היה חג, ואמא אמרה שאסור להזכיר את סבא מיקולאי הקדוש. הוא נשאר שם, עם אבא, אבל אין צורך בו. כי יש לו לרוני סבא, לא מחופש, אלא סבא אמיתי. אפשר לראותו כל ימות השנה, בכל עת שיסעו לבקר. אבל הוא מתגורר בירושלים והדרך רבה.

כל זה אמת ונכון, ועובדה היא שנוסעים לראות את סבא. רוני נצמד לחלון הרכבת ומביט החוצה, אך אין רואים דבר. פיסת ים וגבעות חול, ואחר כך נכנסה הרכבת אל בין גבעות חשופות. רוני מחפש מחסומי דרך, ומאחזיהם — ילדים מנפנים בידיהם לרכבת החולפת בשקשוק גלגליה, בחיוך חלונותיה הפתוחים ובתוכם — ידיים משיבות ברכה לילדים. אין מחסומי דרך ואין ילדים. חבל, רוני היה רוצה להראות להם שגם הוא נוסע ברכבת ועכשיו הוא יכול לנפנף ממש מתוך הרכבת ולא מהדרך. הוא יצטרך לספר שיאמינו לו. אולי עתה שיהיה לו לספר על הרכבת, תסכים מירי לשחק עמו. הוא יספר לה על הרכבות שנפנף להן מאחרי המחסום, על הרכבת שהובילה אותו מהבית אל האניה, והוא איכשהו נרדם מפני שהיה לילה, ועל רכבת חדשה זו שנוסעת בריק ואין כלל ילדים בדרך.

רוני נכרך אחר אמו בתחנה, משיט עיניו אל ימין ואל שמאל.

— אמא, מה זה?

— איפה? זה? משקל. רוצה לעלות? נשקול אותך.

— כן, רוצה. — אמא מכניסה גרוש לבן לתוך החרץ, לוחצת על כפתור, והנה

נושר כרטיס קטן לתוך ידה.

— רד, רוני. כבר יש לנו. עכשיו ניסע באוטובוס, לסבא. כבר אנחנו בירושלים.

יופי, נוסעים לסבא. סבא ממש, עם זקן לבן...

פתאום נתעורר בו ספק.

— אמא, יש לו זקן?

— כן, מה, זקן? בטח, יש לו.

בטח שיש. אלא מה, בלי? כמו... אבל אמא כל כך אסרה לדבר עליו, שאסור.

רוני מדדה בצד אמו ושותק עוד פעם ועוד פעם את השאלה המנקרת במוחו. כמו, או לא

כמו? כמו...?

גיזלה משכה את רוני קדימה. יצאה עם קהל הנוסעים מרציף הרכבת ועמדה

להביט, מתפלאה קצת, כאילו ציפתה לראות ציבורי מגדלים מתחת לשמים אפורים וכבדים. אך היה יום בהיר מאוד, ותחומים ברורים של שמש וצל נפרשו ברחוב. בתחום השמש היה החום צורב את העור, ובתחום הצל נשבה קרירות מפתיעה. כאילו נוגעים שני התחומים זה בזה ואינם נוטלים זה מזה דבר.

מעבר לרחוב עמדה מכונית אחת ויחידה ותור אנשים נדחק אל פתחה. אנשים מנוסעי הרכבת היו מתרחקים ונעלמים מאחורי הסיבוב; — דומה, התנועה אינה שייכת לכאן, והקהל נחפו להחזיר את הרחוב לרשותם הלבדית של השמש והצל.

— בוא מהר, רוני. המכונית תברח לנו.

הכתובת היתה רשומה על גבי גלויית דואר מקומטת. זו הגלויה שאביה כתב לה מירושלים להסביר לה, כי בדרך זו וזו יש לנסוע, וכך וכך ללכת ברגל, שמאלה ועוד פעם שמאלה ושוב ימינה עד לשער החצר.

נחלצה מהדוחק, וירדה מהמכונית, כפי שהדריך אותה הנהג. אחזה בידו של רוני ונפנתה למי שנודמן לה, לשאול פרטים על הכתובת. כן, פונים שמאלה, לעבר בתי האבן הרמים. היא ניסתה להעלות בדמיונה את דמות אביה, אך לא זכרה אלא את גלימתו השחורה וקצה ממחטה אדומה משתרבב מתוך כיסה, ואת פאותיו המסולסלות; ואילו מראה פניו ניטשטש לחלוטין. והרי תמיד דימתה בנפשה לראותו כל אימת שחשבה עליו. הגה היא זוכרת היטב כשהיה מלמד אותה לקרוא באותיות עבריות, והיה רכון על ידה, וזקנו היה מדגדג את לחיה... היא זוכרת שאבא היה אדוק מאוד ושומר מצוות. אף היא היתה כזאת באותם הימים. ואילו אחר כך —

היא מקווה שגם אביה אינו כמות שהיה. בני אדם עשויים להשתנות, והרי הוא הסתובב קצת בעולם הגדול לפני הגיעו לארץ. הלוואי, כי אז ייטיב להבינה ולא ידון אותה לכף חובה. שהרי נישאה ליז'י משום שהיתה חייבת, אבא יבין זאת. ואחר הכל, אין הדבר נחשב עוד, כיוון שהגיעה לבדה, עם רוני. הוא לא רצה. לא זו בלבד; מאז החל להתידד עם זופיה מזכירתו, נעשה לאדם אחר. פתאום העלה טענה, כי לרומאן הקטן יש מבט יהודי. עיניים חומות לו, לרוני, גדולות וערות, ואילו עור פניו לבן מאוד ושערו כעין הקש. בכל דבריו של יז'י שמעה גיזלה את דעותיה של זופיה, ולא היה עוד ספק כי יז'י כרוך אחריה. הו, אין היא רוצה לשוב ולזכור אותם הוויכוחים עמו, אותם הלילות חסרי שינה! נגמר, נגמר! ומוטב שאבא לא ישאל דבר...

שוב שמאלה. הנה המדרגות. רוני רץ קדימה, הוא אוהב מדרגות. זה צריך להיות בסביבה זו. הנה כאן, מספר שלוש.

נכנסו לחצר מרווחת ונקיה, מוקפת ובנויה מכל עבריה. ליד אחת הדלתות ישב יצור קטן, חבוש כיפה, ושיחק באבנים, מטילן כלפי מעלה, מפוזר וחוזר ואוספן. הוא הפסיק את מישחקו ונתן עיניו בזרים. בלא דבר מלה רמו להם בעיניו אל הדלת ממול, כמבין את חפצם. גיזלה נענעה בראשה כאומרת הן, הקישה על הדלת, פתחה ומשכה אחריה את רוני פנימה.

הוא ישב אצל השולחן, שפוף על דף גמרא. מגומד. זקנו, שהצהיב מעשן הסיגאריות, מכונף בידו, ומשקפיו תלויים בקצה חטמו, מעל למשקפיים נפנו לדלת עיניים קטנות. ערניות, המציצות מתוך רשת קמטים צפופה. הציץ שנית, וכאילו הבחין עתה את אשר לפניו: שפתיו נפשקו בחיוך רחב וחשפו שתי שיניים גלמודות וצהובות.

— אה, גיטלה? שלום עליכם! שלום עליכם! סוף סוף הגעת אלי, בתי שלי!

זוהי, גיטלה בתו. כמה נשתנתה! שצרה הבהיר — אימתי היו לה שערות כאלה? כולה כאילו הגיעה מדרך גדול וזר. בכל זאת גיטלה! מקטנותה אהבה מכל ילדיה, כי מכולם היתה בהירת מזג, שובבה וחייכנית. מאז חיכה אליו לראשונה דבקה בה נפשו. גיטלה שלו, נפש יקרה! בהיותה בת אחת עשרה, בעוד לא היתה חייבת עדיין בתעניות, התעקשה הערימה על אמה וקיימה את מצוות תענית אסתר כדת וכדין. בימים הנוראים היתה מתלווה אל אמה עליה השלום לבית הכנסת, ומבלה שם בצום ובתפילה. היתה ממש מקפידה במצוות... ואין יודע מי אשם בכך כי שינתה את טעמה. אפשר הוא עצמו... כיוון שלא נענה לבקשתה ללמוד בבית מדרש דתי כדי שתוכל לשמש מורה לבנות יעקב. אמר כי בת ישראל אינה זקוקה למקצוע. כיוון שמלמדים אותה מקצוע שתתפרנס ממנו בכוחות עצמה, כאילו נתנו שוט בידה, שהיא עלולה להשתמש בו, חס וחלילה, אפילו לצאת לתרבות רעה. אמר לה שלא, אין הוא נותן ידו לדבר הזה. היא קיבלה את הדין, אך נחת לא צמחה לו מזה. חברותיה העבירוה על דעתה, האורגאניזאציה... עד שהגיעה כדי כפירה בעיקר, רחמנא ליצלן. בסופו של דבר נתפתתה לגוי, לא עלינו! אין זאת אלא בורא העולמים החליט להעמידו במבחן! אך הוא נותן אמונו בו. הכל בידי שמים. אף על פי כן דואב לבו על שכך עלתה לו. עתה הוא תולה תקוותיו בשם יתברך שיראה ללבנו ויגמול לו חסד... אין הוא נתפש לאוש. גם גיטלה כזאת, תמיד מקווים לטוב. סופה שתבין את דרכה ותחזור בתשובה. וכי לא נחלה אכזבה מידי שליחי עבודה זרה? לשווא חיפשה את אשרה בנכר. עתה, שהגיעה לארץ הקודש ונפרדה מאותו ערל, יש עוד תקווה. רק סבלנות... הואיל ולב נבון לה, לגיטלה שלו...

גיזלה גחנה לנשק את ידו.

— מה שלומך, טאטוש?

הוקן פילבל בעיניו. כעין סחרחורת תקפתו פתע לשמע כינוי גלבב זה, בלשון זרה. כאילו נסוג הזמן והריהו שוב במיטב שנותיו, טאטוש של גיטלה הקטנה. הוא נאנח בלבבו. לא שמתלונן הוא על גורלו, חס וחלילה! אלוהים כיוון צעדי לבקש פרנסה מעבר לגבול ארץ הגזירה וכך הציל נפשו ממיטה משונה. והרי זכה וזכיה גדולה שהנהו שוכן בעיר הנצח, עיר חלומותיו. אבל אשתו, נשמתה עדין, לא זכתה. ילדיה, מהם שנפלו מידי הצורר, ומהם שנשתקעו בגבולו של עוכר ישראל, שאינו מניח להם אפילו להתפלל תפילה בציבור... גיטלה, זו תקוותו היחידה...

הוקן נתאווש ואמר:

— תודה לאל! כל עוד השם יתברך נותן כוח, וצלילות המוח, וחשק לטרוח... — נתחייך בבדיחות הדעת והפזיל מבט מעל למשקפיו אל בתו, לבחון את רושם דבריו. גיזלה נענתה לו בחיוך, כפי שהוא ציפה לכך. טאטוש המסכן, איך נשתנה, עד בלתי הכר! בשרו כחש עד אימה, כמעט לא נותר ממנו אלא זה החיוך בעיניו הערניות, מעל למשקפיו, שתלויים לו בקצה חטמו ברישול, באלכסון. ואיך הוא קטן פתאום! גבו כפוף כמו גזע עץ מסוקס שטלטלוהו הרוחות ואין בכוחו להזדקף עוד. כולו זקן מאוד. דומה, מראהו הפליג הרחק מעבר לגילו. עתה אין הוא מקפיד עוד על סלטול פיאותיו, והן תלויות ברפיון כמו קורי עכביש לבנים...

ואיך הוא חי, בחדר המזוהם הזה! אריחי רצפתו לא ראו מים ימים רבים... ואילו רהיטים! ארון ישן ושבור, מיטה, ושולחן מרובע, גדול, משוח בצבע כהה, מכוסה חפצים

וכלים מכל וכל; ושמא לא די בכך, הרי הכלים מעורמים גם על אדני החלונות. כמובן, כלי בשר וכלי חלב... כן, וגם פתיליה מפויחה על גבי ארגו פת. נוסף על כל אלה הוא שרוי בבדידות. אין מי שיתן דעתו עליו, לטפל בו קצת, לנקות, לערוך שולחן, להכין לו תבשיל... אפילו לתקן בגד, שלא יהיו חפתי שרווליו מתפוררים ומתמוללים... הוא, אבא הגדול, שבילדותה היה מוביל אותה לטייל ודומה, לא היה דבר אשר נבצר ממנו לעשותו, — עתה הוא בודד ומוזנח. ואף על פי כן... אחר כל הנסיונות שנתנסה בחייו, כשאפילו קרוביו שלו רימוהו בעסק של שיתוף, וכל מה שהוא זרע, בעמל וביושר תמים, קצרו אחרים — ועדיין עיניו מחייכות? קשה להאמין שהוא מרוצה מגורלו, אך ברור שאין הוא מתאונן לפניה. אינו רוצה לצער אותה... עתה השגיח הזקן ברוני.

— ויזה? — שאל ברמזו לעבר רוני שעמד ליד הדלת, משתאה.

— הלא כתבתי לך, — אמרה גיזלה. — זה בני, רוני.

— איך...?

— רוני. בחוץ לארץ קראנו לו רומאן. אבל כשכבר באתי לכאן, שיניתי. שיהיה שם עברי.

— רוני, שם עברי, — התעצב הזקן. מדוע לא אברהם, כשם אביו, זכרון צדיק לברכה? הנפש סולדת מפני צלילם הזר של השמות שמצאו להם בני ישראל בארץ הקדושה. לא אברהם. רוני, בעוונותינו הרבים... נו, טוב — קום אהער, רוני.

— גש לסבא, רוני. תן לסבא נשיקה.

רוני ניתק מהדלת ונצמד לאמו. בהסתירו בקפלי שמלחה את פניו המוכנים להתעוות בבכי. הוא בלע באומץ לב את דמעותיו. זהו סבא? כל כך לא דומה... ואיפה השק עם המתנות? אין? אף אחת? והוא רצה לבחור לו סוס! סוס גדול, לא סתם. שאפשר להתנענע עליו ולהרביץ לו בשוט! אמא היתה עוורת לו להביאו לחצר. הוא היה יושב על הסוס וצועק עליו בקול גדול! עד שמירי תשמע ותסתכל... הו, משהיתה מירי רואה שיש לו סוס כזה, היא לא היתה רוצה אפילו להושיט לו לשון! רוני סקר כל פינה בעין שוקת. אין... אולי בארון? הוא יאמר לאמא שתפתח —

— נו, רוני, הרי זה סבא. הוא אוהב אותך. תן לו נשיקה.

רוני קרב בזהירות לזקן והפקיר פניו לנשיקה, כשהוא ממצמץ בשפתיו באוויר, תוך מאמץ למנוע מגען עם הלחי הצמוקה; ומשעבר הכל בשלום, נסוג במהירות.

רוני כבר יודע, כי הגדולים להוטים אחר נשיקות. ביחוד הדודות, אף אלו שלא רצן מימיו, והוא שונא מכל את לחות שפתותיהן האדומות. דרכו לשפשף יפה את פניו כדי למחוק את זכרון. הנשיקות הריהן זכותה של אמא, וריחן טוב מכל ריח. לחיה של אמא חלקה ורכה. כמובן, גם של אבא... אבל אבא איננו. אמא אומרת שאבא נשאר שם, לשמור על הדירה. היא לא יודעת מתי יגמור שם שיוכל לבוא גם כן...

נשיקת סבא ריחה לא טוב, כמו ריחם של הבגדים הישנים שאמא מוציאתם מתוך הארגו לראות אם יש עוד משהו לעשות מזה בגד לרוני. אמא אין לה בגדים בשביל רוני, רק לאבא יש. אבל אבא...

רוני רוצה לשאול את אמא, מתי כבר אבא יבוא? הוא מחכה לו הרבה הרבה זמן! אבא יביא לו בגדים חדשים. גם סוס, ואפילו מכונית קטנה, שאפשר להסיע אותה על

הרצפה. ושוקולאד, הרבה, הרבה. אבא יאחזו בידו וילכו יחד החוצה, ואז יראו הילדים שיש לו גם אבא, הכי יפה וטוב מכולם, הכי גדול...

— אמא, מתי...

אמא אינה שומעת. היא מדברת עם סבא. אינה מסתכלת אפילו ברוני, רק בסבא. אסור לה! היא צריכה לשחק עם רוני, היא אמא שלו! הוא משך בשולי שמלתה:

— אמא, מתי כבר נלך הביתה?

— מה יש, רוני? — נפנתה אליו. — עוד לא, עוד יש לנו זמן. אתה רוצה לשבת?

יש כאן עוד כיסא בשבילך. קח — מה לתת לך? קח את התיק שלי, יש בו כל מיני דברים.

רוני פתח את תיק אמו בלא התלהבות יתרה. גיזלה המשיכה שיחתה עם אביה. — אין זה קל, כמובן, עם הילד. הוא לא התרגל עדיין. בשבילו זו סביבה זרה, וגם השפה... בקרוב ילך לגן. בעצם גם אני... עכשיו אני לומדת יומם ולילה. אני מוכרחה מהר, זה ענין של עבודה, וכשאחזיל לעבוד, כמובן — שוב יתחילו הבעיות אתו...

הזקן העיף על פני הילד מבט אדיש, מהול במשהו מעין מורת רוח. אה, כן, הילד. אינו יודע שפה. אינו שפה? לא רק עברית, אף יידיש אינו יודע. גם לא מלה אחת של תפילה, אפילו "מודה אני"... נכדו היחידי, שעשוי היה להיות לו "קדיש" — ערל, כבר הספיק לינוק ממקורות הטומאה... אוי לזיקנתו שנכד כזה הביאה לו בתו...

— ואיך את משתכרת למחיתך? — שאל בהתעלמו מדבריה על הילד.

— הבטיחו לי עבודה. אני גננת. זה בכל זאת מקצוע. אעבוד כמובן עם ילדי עולים, אבל אני חייבת לדעת את השפה. אני לומדת מהר. אני נזכרת מה שידעתי פעם. אתה לימדת אותי...

— כן, — הוא נאנח. — ועכשיו את נזכרת? לא שכחת?

— מעט מעט אני נזכרת —

— תודה לאל! — הוא נשא עיניו כמו לתפילה. — אני מקווה... אתפלל שיאיר

השם את לבך...

— מה כוונתך? — נבהלה גיזלה. — אני...

— עדיין לא אָחרת, בתי. להיפך, את יכולה עוד לזכות במקום הכבוד של החוזרים

בתשובה...

עננה חלפה על פניה. הוא מקווה... כיצד? הרי לא תוכל — לא, אין היא רואה דרך לחזור בתשובה. אין דרך חזרה לאותה אמונה קנאית שהיתה מקננת בלבה בשנות ילדותה. כל מי שמקיים את המסורת, בלא שיידע בעצמו אם הוא מאמין ואם לא, יעשה כרצונו. אבל הוא, אבא, לא כך לימד אותה. תפיסה קנאית זו של הדברים שבאמונה — הוא עצמו לימד אותה. וכשם שהיתה פעם קיצונית באמונתה, כך נהפכה לכופרת מדעת, בכל יושר הלב. אין דרך ביניים.

היא אמרה, דרך היתול:

— איך אוכל להסכים שתהיה זכותי בשמים גדולה מזכותך שלך?

הזקן ניענע ראשו בתוכחה. כן, עוד יעבור זמן עד שתנתק קשריה עם הסיטרא אחרא. והלוואי שיוכה לראות בכך...

— ואתה — אמרה גיזלה, כדי להטות את השיחה לצד אחר, — אינך לוקה במחסור?

— חס וחלילה! — אמר הזקן. — השם דואג לי, ואיני זקוק חלילה לחסדי הבריות.

אין לי רב, אך דיי במה שיש לי. כך... אז — אולי אכין לכם משהו לשתות? ספל קפה?
כלומר — אם מותר לך לשתות מספל כשר?...

— מותר, — הצטחקה גיולה. — ובלבד שיהיה נקי.

— נקי, נקי, — רטן הזקן. — מדיחים אותו, הרי שהוא נקי.

הכלים שעמדו על השולחן ועל אדן החלון היו מכוסים שיירי מזון שיבשו ודבקו
בדפנותיהם.

— מדוע אינך מבקש מישהי שתדיח את הכלים כל יום?

— אין צורך, — נפנף הזקן בידו. — אני רוחץ בעצמי. לפני השימוש. כלי שאני

זקוק לו, אני מדיחו.

— שיטה מצוינת, — גיולה ניענעה בראשה בפליאה של מורת רוח. — ומה

דעתך שאני אעשה פה מעט סדר? הכלים, הרצפה...

— את? — מיחה הזקן. — לא, לא!

— אל תדאג, אני עוד זוכרת. כלי בשר וכלי חלב, הכל לחוד. תן לי רק סבון.

— לא צריך סבון.

— אבל מותר, הסבון כשר.

הזקן חייך בסלחנות;

— לא כל דבר שמותר בשימוש, אני חייב להשתמש בו.

— בסדר, — נאנחה גיולה — אם רצונך להכין בינתיים קפה...

—ודאי, ודאי, — נודדו הזקן. — מיד זה מוכן, יש לי עוד מים חמים בקומקום.

שטפי רק את הספלים שאנו צריכים להם. לא נחוץ יותר מזה. אל תחשבי שאין עושים

אצלי נקיון. מפעם לפעם. השכנה — יש לי שכנים טובים מאוד. היא מזמנת לי נערה

שמכבדת את הרצפה ורוחצת הכל. היא תשלח אותה מחרתיים, ערב שבת.

הוא שפת קומקום מפויח על גבי הפתיליה, ואגב כך היה מפזם לו ניגון של זמירותו.

מתוך קורת רוח מרובה של מארח נדיב, המקריב לפני אורחיו מכל טוב. ברוך השם יום

יום שהוא מעניק לו שמחת המעשה. ברוך הוא המשרה עליו רוח טובה לשמוח בחלקו

ולהפיק רצון מטרחתו. הללו — וכי יודעים הם טעמה של שמחה? הריהם עוכרי שבת

וחג. כל ימיהם חול, רדופים דאגות, ובשבת הם מרבים להתרוצץ, לטרוח, כאילו כפאם

שד להתיגע ללא צורך וללא תכלית. כאלה הם חיי בתו... הוא הפסיק מזמירותו וחיפש

אותה בעיניו.

גיולה עמדה בפינת המטבח, אצל ברו המים, והיתה רוחצת את הספלים בקפדנות.

היא זכרה את כל זמירותיו של אבא, אך קולו אינו כמות שהיה, הוא חדגוני ומרוסק,

קול זקן... תמיד אהב לפזם תוך שהיה טורח במשהו. וכך היה מכין להם קפה, משהיתה

האם נעדרת מהבית. מפזם לו, מסתובב פה ושם, ואחר כך שואל; מי רוצה קפה? כולם!

היו משיבים לו הילדים במקלה. ומי אינו רוצה? אף אחד! מחו הילדים. טוב, היה אבא

מסכם, אם אף אחד אינו רוצה, הרי שאינני נותן...

ריח נעים של סיגאריה טובה היה נודף מזקנו השחור. הוא היה חשוב מכל אדם

בעולם, אפילו מאמא... האם העלתה על דעתה שמהו מעין זה יכול עוד לצופף ולעלות, והיא

תרגיש את עצמה קטנה כמו או, נושאת עיניים בוטחות אל אביה הגדול... אפילו לרגע

אחד...

— אה נו! — קרא הזקן. — שמא תבואי לכאן? משקה של מלכים הכנתי...

איך אפשר לא לצחוק? משקה מלכים, ודאי. מכירים אותך, אבא. מין כאילו קפה, עם חצי כפית של ממש...

— ויש לי עוד משהו!

— הבה נשב. תן את התיק, רוני.

רוני זרק את התיק. הוא נתקף שיעמום וקוצר רוח. די, די! מתי כבר הולכים

הביתה!

— מה זה, רוני? — התרגזה גיזלה. — ראה, מה עשית. פיזרת לי הכל!

— הביתה! — נהם רוני.

הזקן פינה בינתיים מקום על גבי השולחן והעמיד עוגה אפויה לתפארת. גיזלה

הביטה בה במבט של מומחה:

— מי אופה לך עוגות? — שאלה.

— מי? — חייך הזקן. — אני עושה הכל. אה נו, טעמי.

— טוב מאד, — אמרה גיזלה. — רוני, קח עוגה.

— לא רוצה, לא רוצה! — דחה רוני את העוגה בכעס.

— קח, קח. העוגה טובה מאוד.

— ה־ביתה!

הוא משך אותה לעבר הדלת. גיזלה הניחה את העוגה כדי להרגיעו, אך ברגע זה

הרפה רוני משמלתה. הדלת נפתחה לאט לאט, וראשו של הילד, שראוהו קודם לכן בחצר,

הציץ פנימה. השתהה מעט, פתח עוד מעט ונכנס.

הילדים עמדו רגע זה מול זה. אחד בהיר מאוד, שערו גזוז כעין מברשת, והשני

עורו כהה יותר וראשו תלתלים. הזקן ראה את הילד ופניו אורו משמחה.

— יוס'לה! ילדי שלי! אה—נו, בוא הנה, בוא ל„זיידה“!

הילד הוסיף למדוד את רוני במבטו, ולפתע, כאילו החליט שאין לו חפץ בו, קרב

בריצה אל הזקן וכבש את ראשו על ברכיו.

גיזלה אחזה בידו של רוני, ושניהם עמדו, תהיים. דומה כי הזקן שכח אותם. הוא

ליטף בחיבה את ראשו של הילד ודיבר אליו רכות:

— מאין זה, אוצרי שלי? מאין, יקירי שלי? היית בחוץ ולא היה לך פנאי לבוא

לזיידה?

— מי הילד הזה? — שאלה גיזלה.

— הוא בנם של השכנים, בן זקונים. ילד טוב, מה אגיד לך? זו הנחמה שלי. אוצר!

יוס'לה, מה נשמע בבית?

— ברוך השם, — ענה הילד תשובה רהוטה.

— את שומעת? — קרן הזקן. — הוא מדבר כמו מישהו גדול. ואיך הוא מתפלל!

— מה הוא מבין מזה, — תמחה גיזלה. — הריהו קטן עדיין. כך מלמדים אותו

והוא חוזר על זה כמו תוכי.

— על כן ההבדל הוא במה שמלמדים אותו, ואין לזלזל בכך, בתי, — אמר הזקן.

— אבל יוס'לה ודאי רוצה סוכריה? כן? רוצה סוכריה?

הילד הנהן בראשו בהתלהבות.

— טוב, נכבד אותך בסוכריה. מבית החרושת שלי!

נטל אחת הקופסאות שעל השולחן, הסיר את המכסה והיטה את הקופסה הפתוחה לפני בתו. בפנים היו שברי גבישים מצבע חום.

— אלו סוכריות? — תמהה גיולה.

— כאלו לא ראית ודאי מימך, — צחק הזקן. — אני עושה זאת בעצמי. מסופר, ממיס אותו ומשחים. אחר כך אני שובר לגבישים קטנים.

— אבל לשם מה, הרי זה עסק שלם.

— כי הסוכר הגבישי הוא ביוקר. והטרחת קטנה, יש לי שיטה משלי. גם יוסליה אוהב אותן. הוא — רמז בעיניו כלפי הילד — הוא קורא לי סבא, זיידה. אין לו סב, ואולי הוא חושב שאני באמת סבו. והוא לי — כמו נכד. עוד לא מספיק לסיים את ארוחת הבוקר שלו, כבר הוא בא אלי. פרוסת הלחם בידו, והריבה מרוחה לו על אפו. בורח אלי. קח עוד סוכריה, יוסליה, קח. וזה בנך — אולי גם הוא רוצה סוכריה? אה—נו, קח סוכריה, קח!

אך רוני לא עצר עוד והוא פרץ בבכי גדול.

— אמא, הביתה! אמא, הביתה!

— שקט! — נזפה בו גיולה. — מה זה קרה לך היום, רוני? הרי רצית לנסוע,

לא? יש לנו עוד זמן לרכבת. עוד מעט!

רוני, מתפתח, כרך את ידיו הקטנות סביב רגליה ונשא אליה מבט של צער ותחינה. גיולה חשה כי משהו מתכווץ בגרונה וכאילו דמעה נושרת לה על לחיה. ואולי היתה זו דמעתו של רוני שנתגלגלה על לחיה. היא נשקה לו על פניו הלחים:

— די, חמודי. אנחנו הולכים. אל תבכה, אנחנו הולכים.

הודקפה ונטלה את התיק.

— אין ברירה, מוכרחים ללכת. אני אכתוב לך. אחר שנסתדר, ודאי אבוא שוב.

— והרי יש עוד זמן. מה תעשי בחוץ...

— יתכן שלא נחכה לרכבת. נסע במכונית.

לחצו ידיים לשלום. משום מה נראה לה מגוחך לנשק את אביה בידו.

רוני אץ אל הדלת והנה שוב הם בחוץ. הולכים ברגל. אמא שותקת, וגם רוני שותק. יורדים במדרגות, עולים במעלה הרחוב, ואמא מחזיקה בידו. עמדו לפני מסעדה. רוני לא רוצה לאכול, "עוגה", מבטיחה אמא, "וחלב, אחר כך גם גלידה". רוני יושב על כיסא ואוכל גלידה, כל הצבעים שהוא אוהב. אחר כך קנתה אמא שוקולאד לדרך. אחר כך שוב הלכו ובאו לתחנת מכוניות, וגם במכונית יש חלון, אבל רוני אינו מסתכל החוצה.

— אמא —

— מה יש, רוני?

— הסבא הוא שלי, או שלו?

— של מי?

— שלי או של הילד?

— אה! שלך, כמובן.

— אז למה הוא מרשה לו לבוא —

— שיבוא, כי סבא הוא לבד, לבד. שיהיה לו שמח.

— אני לא מרשה! זה סבא שלי!

— אבל רוני, מדוע לא? הוא ילד נחמד.

— לא נכון! — מרר שוב רוני בבכי. — הוא לא נחמד! אסור לך להגיד! את אמא שלי! רק שלי! ש־ליי!

בכיו ניסר בחלל המכוננית, והנוסעים החלו להפנות ראשיהם ולגלות סימנים של קוצר רות. מה זה, הרי אמו שלו שם. שתרגיע אותו!

גיזלה הושיבה אותו על ברכיה. כרכה אותו בזרועותיה כמו בעריסה חמה.

— רוני, — התחננה לפניו. — אל תבכה, חמודי. הנה אנחנו נוסעים הביתה. די, די... שקט, בובי שלי, ש־ש־ש... ילדי היחיד, רוני שלי... הכל — רק למענך... שקט! אף אחד אינו גוזל ממך את אמא... גם את סבא לא... ש־קט, ש־ש־ש...

לאט לאט גשתתק רוני. הוא נרדם. ורק אז, כשנרדם, רק אז בא הסבא הישן. עם השק. הוא הביא לו סוס גדול. יופי של סוס! רוני מתנדנד עליו ומזרוז בצעקות. הוא גם מסתכל, האם רואים אותו? כן, בטח... מביטים! הו, הם מתפקעים! והנה היא באה, מירי! היא כל כך רוצה על הסוס! והיא אמרה שאף פעם! אף פעם לא תושיט כנגדו לשון. אף פעם לא תקרא לו מברשת! אף פעם!

חיוך רוגע רפרף על שפתיו. „חולם“, לחשה גיזלה, ונאנחה בבלי דעת.

היא החזירה מבט אחורה כדי לקלוט את מראה העיר. אך בתי האבן, שנצטופפו יחד, כבר היו עוטים מרחק, כאילו חותמת העיר את לבה ומסתירתו מעיני זר. בתי החומר גלשו בהמונם לבקעה ונעלמו, ובתי המלט עלו על ההר והתיצבו שם, כשורת חיילים שהופקדה על הטירה. אחר כך נעלמו גם הם.